

Pośród pagórków, w dolinie rzeki Mień od siedmiu stuleci leży Lipno - „serce ziemi dobrzyńskiej”. Jego początki należy odnieść do wczesnego średniowiecza. Ukształtowanie terenu sprzyjało założeniu grodziska o charakterze obronnym. Nazwa miasta, według jednej wersji, związana jest z puszcza lipową porastającą okolice. Inna pochodzi od słowa „lippe”, które było określeniem lepki, od pobliskich bagien i trzęsawisk. Ze względu na obecność spławnej rzeki Mień, już przed lokacją książęcą Lipno było stałym osiedlem miejskim o charakterze rzemieślniczo-handlowym i rolniczym.

Sprowadzeni przez Konrada Mazowieckiego Krzyżacy, którzy mieli wspomóc w walkach zakon Braci Dobrzyńskich z najeżdżającymi ziemię dobrzyńską Prusami, okazali się przekleństwem dla polskich ziem. Od cesarza uzyskali status niezależnego księstwa, od papieża prawo podboju ziemi dobrzyńskiej, którą zwrócili na mocy pokoju wieczystego w Kaliszu w 1343 roku. 15 kwietnia 1349 roku na mocy przywileju lokacyjnego wydanego przez księcia łęczyckiego i dobrzyńskiego Władysława Garbatego Lipno uzyskało prawa miejskie według prawa chełmińskiego. Oznaczało to uwolnienie od ucisku feudalnego i powołanie samorządu miejskiego. Pierwszym wójtem został Mikołaj Rudnik. Rozpoczęto budowę murowanego kościoła w stylu gotyckim pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, którą ukończono w 1388 roku. W 1422 roku Władysław Jagiełło aktem powtórnej fundacji poszerzył granice miasta o 60 włók.

W 1371 roku Lipno stało się stolicą powiatu, co podniosło jego rangę jako ośrodka miejskiego, położonego na szlakach handlowych prowadzących do Rypina, Dobrzynia i Bobrownik. Od 1567 roku w Lipnie odbywały się sejmiki powiatowe szlachty ziemi dobrzyńskiej. Do rozwoju gospodarki przyczyniły się także przywileje królewskie, które miasto otrzymało w 1519 roku od Króla Zygmunta Starego, w 1558 roku od Zygmunta Augusta, w 1703 i 1720 roku od Augusta II oraz w 1785 i 1790 roku od Stanisława Augusta Poniatowskiego. Owe przywileje królewskie przyczyniły się do znacznego przyspieszenia rozwoju przestrzennego i gospodarczego. Od XVI wieku następował w Polsce powolny upadek miast. Regres wynikał z załamania ustroju folwarczno-pańszczyźnianego oraz polityki antymieszczańskiej. Szlachta eliminowała mieszczan z pośrednictwa handlowego. Wojny, głód i choroby redukowały ludność. Duże zniszczenia spowodowały wojny szwedzkie oraz wojna północna. Szwedzi spalili kościół w Lipnie i zamek w Dobrzyniu. Osiemnaście wsi w powiecie lipnowskim przestało istnieć, a Lipno prawie opustoszało. Z kolei wojna północna to przemarsze armii saskich, szwedzkich i rosyjskich. Kontrybucje, rabunki i pożary zrujnowały miasto i okolice. Czarę goryczy przepełniła samowolka szlachty, a w związku z tym antymieszczańska polityka możnowładców. Niekorzystny układ stosunków społeczno-gospodarczych w XVII i XVIII wieku spowodował, że Lipno w 1789 roku liczyło zaledwie 98 domów, z czego tylko 55 w dobrym stanie. W latach 1793-1807 ziemia dobrzyńska znajdowała się pod panowaniem pruskim. W 1804 roku Fryderyk II nadał miastu przywilej pozwalający na prowadzenie karczm. Przywileje króla pruskiego doprowadziły do rozwoju przestrzennego i gospodarczego, co uwidacznia się w XIX wieku. Przyczynił się do tego przyrwyw kolonistów niemieckich. Byli to głównie kupcy, rzemieślnicy, urzędnicy i oficerowie. Po upadku Napoleona i likwidacji Księstwa Warszawskiego, na mocy decyzji Kongresu Wiedeńskiego, Lipno znalazło się w zaborze rosyjskim. Jako obwód, a później powiat weszło w skład województwa płockiego.

Pomimo klęsk powstań narodowych (listopadowego i styczniowego), trwały wysiłki pomnażania potencjału gospodarczego i kulturalnego. Po 1864 roku praca organiczna objawia się w działalności Towarzystwa Rolniczego i cechów rzemieślniczych. Jeszcze w 1857 roku oddano do użytku szpital im. Jana Złotoustego. Jednym z jego lekarzy był Władysław Ossowski, ojciec profesora Stanisława Ossowskiego – wybitnego socjologa. Nastąpiło ożywienie gospodarcze i społeczne. Zaczęła przeważać zabudowa murowana, wytwarzały się dzielnice miasta zróżnicowane pod względem funkcjonalnym (handlowa z placem targowym, rzemieślnicza, itp.). Funkcjonowała fabryka octu, fabryki cykorii, młyn z tartakiem, wiatraki, cegielnie i browar. W mieście urzędował naczelnik powiatu, okręgowy sąd pokoju, magistrat, rewizor skarbowy, naczelnik żandarmerii i urzędu pocztowego. W 1881 roku powstała w Lipnie Ochotnicza Straż Pożarna. W połowie 1917 roku powstała w Lipnie Szkoła Średnia Męska im. Henryka Sienkiewicza, której założycielami byli Kazimierz Różycki i Władysław Ossowski. W 1908 roku odbyła się w mieście wielka ogólnopolska wystawa rolniczo-przemysłowa, na której jednym z prelegentów był Stanisław Wojciechowski, późniejszy prezydent II RP.

Istotną rolę w historii miasta odegrały mniejszości narodowe, które licznie zamieszkiwały Lipno już od chwili otrzymania aktu lokacyjnego do wybuchu II wojny światowej.

Mniejszość niemiecka była pierwszą z narodowości, która zaczęła zamieszkiwać Lipno. Założyciel miasta książę Władysław dla szybszego rozwoju handlu i rzemiosła sprowadził bowiem do Lipna niemieckich kolonistów. Przez długie lata to właśnie niemieccy osadnicy byli dzierżawcami największego młyna w mieście.

Kolejni niemieccy osadnicy pojawili się w 1793 roku, kiedy Lipno po drugim zaborze Polski dostało się pod panowanie Prus. Władze pruskie wykazywały duże zainteresowanie rozwojem miast, szczególnie budownictwem domów murowanych, na których budowę udzielano pożyczek osobom prywatnym. Liczba niemieckich osadników stopniowo się powiększała w związku z czym w 1804 roku założono cmentarz ewangelicki. Z początkiem XIX wieku wybudowano drewniany kościół ewangelicki, który w latach 1865-1868 przebudowano według projektu Wojciecha Bobińskiego. Po wyodrębnieniu w 1843 roku w Lipnie Starego i Nowego Miasta większość ewangelików zasiedlała nową dzielnicę usytuowaną na południe od Góry św. Antoniego tj. Nowy Rynek i ulicę Dobrzyńską i Ceres. Nowa dzielnica wyróżniała się murowanymi budynkami oraz szerokimi i brukowanymi ulicami. W dzielnicy tej znajdowało się wiele sklepów należących do Niemców jak np. sklepy mięsne Wilkansa i Jankego czy sklepy kolonialne Kamana i Wandy Blechert.

Podczas I wojny światowej Niemcy przyczynili się do zdewastowania miejskiego parku, do którego zdążono sprowadzić egzotyczne drzewa i krzewy. Jednak z początkiem stycznia 1915 roku to Niemcy zaczęli budowę kolejki wąskotorowej na trasie Lubicz – Sierpc. Lipno stanowiło ważny punkt na trasie kolejowej.

Mniejszość żydowska w Lipnie pojawiła się już w 1677 roku. Największą liczbę Izraelitów odnotowano w Lipnie w 1808 roku, kiedy stanowili oni 84,7% ogółu mieszkańców, czyli stanowili nawet większość. Nic zatem dziwnego, że opanowali większość gałęzi rzemiosła i miejscowy handel. Zamieszkiwali głównie okolice Starego Rynku, ulicę Kozią i część ulicy Gdańskiej. Pod koniec XIX wieku zbudowali synagogę.

Posiadali też własną szkołę, 2 biblioteki i cmentarz. Wielu spośród Żydów zamieszkujących Lipno posiadało staranne wykształcenie. Byli wśród nich lekarze, nauczyciele, bankierzy. Najliczniejszą jednak grupę stanowili rzemieślnicy i kupcy. Nie zachowały się żadne żydowskie budowle architektoniczne typu synagoga czy kirkut tak, jak w innych miastach. Na pożółkłych starych gazetach pozostały jednak reklamy sklepów, które prowadzili dawni lipnowscy Żydzi, a ostatnio odnalezione macewy czekają cierpliwie na godne dla siebie miejsce symbolicznej pamięci.

Mniejszość prawosławna w Lipnie pojawiła się z chwilą upadku powstania styczniowego. W mieście stacjonowały wówczas wojska rosyjskie, a od 1896 roku 3 pułk uralski, który posiadał własny szpital, koszary i stadninę koni. Rosjanie zamieszkiwali głównie w okolicach koszar przy ulicy Zawodzie. Tam nad rzeką posiadali własną łaźnię oraz polowę cerkiew. W 1885 roku wybudowali cerkiew pod wezwaniem św. Trójcy w centrum miasta przy ulicy Gdańskiej. Cerkiew ta przestała być używana w 1912 roku, a w 1924 roku przebudowano ją na Dom Ludowy, w którym dziś znajduje się kino „Nawojka”.

Podczas I wojny światowej w 1914 roku armia niemiecka wyparła Rosjan na wschód. W tym czasie w powiecie lipnowskim silnie działała Polska Organizacja Wojskowa. W centrum lipnowskiego cmentarza jest okazały grób z orłem rozstrzelanego przez Niemców żołnierza POW. Pierwsze dni niepodległości rozpoczęły organizację władz polskich w mieście. Już 12 listopada 1918 roku odbyło się w Lipnie zebranie, podczas którego wybrano Radę Powiatową oraz Wydział Wykonawczy. Funkcję burmistrza pełnił Józef Sarzało, a od 1924 roku Zygmunt Uzarowicz. Do 1938 roku Lipno wchodziło w skład województwa warszawskiego. 1 kwietnia 1938 roku weszła w życie ustawa o zmianie granic województw, która włączyła powiat lipnowski do województwa pomorskiego.

Lipnowska infrastruktura dotkliwie odczuwała skutki I wojny światowej. Znikoma liczba zakładów produkcyjnych miała charakter rolno-przemysłowy. Z większych należy wymienić mleczarnię, którą po modernizacji przekształcono w Okręgową Spółdzielnię Mleczarską w Lipnie oraz Spółdzielnię „Świt”. Ponadto funkcjonowały młyny, cegielnie, betoniarnie, tartak. Dobrze rozwijało się rzemiosło, które swymi tradycjami sięgało czasów średniowiecznych. Jeśli chodzi o działalność usługową, w mieście funkcjonowało kilkadziesiąt sklepów, drukarnia, zakłady fotograficzne, banki (Komunalna Kasa Oszczędności, Bank Spółdzielczy Ziemi Dobrzyńskiej, Bank Ludowy Spółdzielczy). W latach 20 i 30-tych wybudowano wiele nowych budynków o charakterze publicznym, m.in. siedzibę starostwa i powiatowego sejmiku. W 1937 roku Lipno otrzymało połączenie przez kolej normalnotorową z Toruniem. W okresie międzywojennym władze Lipna dużo uwagi poświęcały poprawie stanu sanitarnego – skanalizowano większość miasta, kładziono bruki i chodniki. Dbając o estetykę powołano społeczną instytucję Towarzystwa Upiększania Miasta. Od 1929 roku ukazywała się „Gazeta Lipnowska”, jako lokalne źródło informacji z dziedzin społecznych i kulturalnych. Życie kulturalne skupiało się wokół wielu organizacji działających na terenie miasta (m.in. Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet, Towarzystwo Dramatyczno-Muzyczne „Lira”). Organizowano spektakle teatralne, odczyty, wystawy, koncerty, funkcjonowało kino. Nie można w tym miejscu nie wspomnieć o Parku Miejskim im. Gabriela Narutowicza. Utrzymany w stylu francuskim otrzymał nagrodę w ogólnopolskim konkursie.

Stanowił miejsce spacerów, miał swoją kawiarnię i jezioro z łabędziami oraz cieszące się dużym zainteresowaniem – korty tenisowe. Odbywały się także na jego terenie koncerty orkiestr oraz spektakle teatrów amatorskich.

Wojna polsko-bolszewicka z 1920 roku odcisnęła swoje piętno również na mieszkańcach Lipna. Obywatelski Komitet Obrony Państwa prowadził w mieście działalność agitacyjną, społeczną, opiekuńczą i werbunkową. W nocy z 13 na 14 sierpnia 1920 roku jednostki bolszewickie III Korpusu Kawalerii Gay-chana wkroczyły do Lipna. Okupacja trwała do 20 sierpnia 1920 roku. Doszło do licznych rabunków, gwałtów i kradzieży. Zamordowany został prezes Związku Ziemian i komendant Straży Bezpieczeństwa Jerzy Starzyński.

Lata II wojny światowej i okupacji hitlerowskiej zapisały się tragicznie w pamięci mieszkańców Lipna. Miasto zostało zdobyte przez wojska niemieckie 8 września 1939 roku i włączone administracyjnie do Okręgu Rzeszy Gdańsk-Prusy Zachodnie. Niemieckie plany eksterminacji ludności polskiej rozpoczęły się od pierwszych dni okupacji. 24 września 1939 roku rozstrzelano w odwecie za ewakuację kolonistów niemieckich 11 rolników z okolic. Dokonano masowych aresztowań wśród inteligencji – nauczyciele, duchowni, ziemianie i urzędnicy zostali przewiezieni do obozów koncentracyjnych. 3 listopada 1940 roku dokonano egzekucji 10 Polaków za rzekome pobicie funkcjonariusza miejscowego gestapo. Zburzono synagogę, zniszczeniu uległ także cmentarz żydowski oraz żydowskie domy przy Placu Dekerta. Życie w mieście charakteryzowało się mnóstwem zakazów, rygorów i ograniczeń wprowadzanych przez okupanta. Kilkadziesiąt osób z powiatu lipnowskiego zginęło w 1940 roku w Kozielsku, Starobielsku i Ostaszkowie.

Wyzwolenie miasta nastąpiło 22 stycznia 1945 roku przez Armię Czerwoną. Rozpoczął się okres odbudowy administracji, szkolnictwa i innych form życia społecznego, w innym już ustroju. Dla wielu z nas to czas wspomnień z lat dzieciństwa i lat młodości. Dla niektórych to czas momentów dramatycznych. Demokracja powróciła do Lipna w 1989 roku, a blisko dekadę temu byliśmy świadkami jednego z najważniejszych wydarzeń w historii – rozszerzenia Unii Europejskiej o 10 nowych państw członkowskich, w tym o Polskę. Było to niezwykle wydarzenie zarówno z perspektywy naszego kraju jak i regionu. Od 1 maja 2004 roku na mocy tak zwanego Traktatu akcesyjnego podpisanego 16 kwietnia 2003 roku w Atenach, Polska stała się członkiem Unii Europejskiej. Lipno, tak jak symbolizuje to otwarta brama w herbie miasta, było zawsze otwarte na wartości propagowane w Traktacie o Unii Europejskiej: poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, tolerancji, sprawiedliwości i solidarności. To przecież z Lipnem związana jest postać Prezydenta RP Lecha Wałęsy „Honorowego Obywatela Miasta Lipna”, laureata Pokojowej Nagrody Nobla, ikony ruchu solidarnościowego. 10 lat po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej możemy z całą pewnością stwierdzić, że dobrze wykorzystaliśmy szansę, jaką otworzyła przed nami integracja europejska. Polacy zajmują kluczowe stanowiska w instytucjach europejskich. Wejście Polski do Unii Europejskiej doprowadziło do istotnych zmian również w naszym mieście. Przypadająca w tym roku 10. rocznica członkostwa Polski w Unii Europejskiej i zainaugurowane przez Urząd Marszałkowski w Toruniu dniu dzisiejszym obchody w naszym województwie są doskonałą okazją do zaprezentowania mieszkańcom przedsięwzięć i inwestycji dofinansowanych z Funduszy

Europejskich. Nie możemy zapomnieć o pozytywnym aspekcie przemian społecznych, które zaszły w ciągu tych ostatnich 10 lat. Cieszymy się z rosnącej partycypacji młodych ludzi w wydarzeniach związanych z życiem miasta, nastawieniu na mobilność, otwartość i innowacyjność przy jednoczesnym poszanowaniu odrębnej tradycji, historii i kultury. Dynamika rozwoju współczesnego świata i postępująca globalizacja wymusza wzrost znaczenia wiedzy w kreowaniu gospodarki. W obecnym unijnym rozdaniu stawiamy na jak najlepsze wykorzystanie naszego potencjału i kto wie, może usłyszymy wkrótce o kolejnym inżynierze światowej sławy jak profesor Janusz Stanisław Przemieniecki – urodzony w Lipnie współtwórca samolotu Concorde czy doczekamy się może artystki klasy Poli Negri? Integracja i rozwój to dzisiaj najważniejsze wyzwania dla nas, to również szansa i gwarancja lepszej przyszłości dla kolejnych pokoleń.